

פ"ג ה"ד] מן מקרה דגני מן אל ילא איש ממקומו ביום השביעי, והנה מצוה במכילתא הוצא בתוס' רפ"ק דביצה [ב' ע"ג ד"ה וכו'] דכמן לא היה יורד ב"ע וי"כ כמו שנת, מדכתיב ויום השביעי שבת לא יהיה צו, שבת לרבות יום הכיפורים, לא יהיה צו לרבות יום טוב, וכיון שכן חזק דקפיד רחמנא גם ב"ע וי"כ שלא ילאו ממקומם ללקוט המן כמו שבת וא"ש.

הנה כי קן קשה מה מקשה [בכריתות] רב אשי אפרס שאני יכ"כ דהכשירו בכך, ז"ל דעל כרחק ליחא, דא"כ מ"ע לא קאמר עמי אפילו בשבת לתחומין דה"ל דוקא יכ"כ דהכשירו בכך אבל שבת לא, קמ"ל, אלא ע"כ דאין שום סברה לחלק כיון דתחומין דאורייתא ביו"כ כמו שבת ואפ"כ התיירו רחמנא ללאה לזוק ב"כ ה"כ בשבת, וע"כ מוקמין קרא אחלה שירכיבו דה"ל דוקא ב"כ שרי משום דאין עירוב והולאה משא"כ בשבת, קמ"ל, ושפיר הוכיח רפרס, ומאי מקשה רב אשי שאני יכ"כ דהכשירו בכך, בשלמא הא לא קשיא דנימא משום דחייתו לזוק דהוה נעילה נשמה להכי אלעריך לאשמעין דדחי שבת, זה יש ליישב דחרי אנפין, חדא דהא לא פסיקא ליה כולי האי, דהא משמע בשמעתין שאפשר שיפול מן הזקוק ולא ימות, וגם אפשר שלא יטעך לירד אחריו להמיתו, וא"כ אי נמי מתבטליתו ה"ל דבר שאין מתכוין ולא פסיק רישיה ופעור, ואפילו למאן דאית ליה דה"ל פסיק רישיה דקאמר כן יאבדו כל אויבך, וכן רבנן דס"ל ירד אחריו וימיתנו, מ"מ י"ל באופן השני דחייתו לזוק לא לריק שום ילפוחא כיון דשני שעירי יכ"כ מעבדין זה את זה ואי נאסור בשבת לדחותו לזוק ממילא נמי שלא יעשה שעיר הפנימי כלל, והא פשיטא דקרצנות שבפנים דוחין שבת כמו מוספין דכולא שחא בלי ספק, לכן הולך לשנויי חלה שירכיבו שזה לא תלוי בשעיר הפנימי דאפשר שיקח שעיר אחר ויגדיל פעם שנית כמו צמת השעיר [לעיל ס"ג ע"א], ואלעריך שפיר קרא דחלה שירכיבו, אבל מתחומין קשה שפיר דה"ל דבבבא המקדש דוקא במקום הקרוי לזוק או נרחיב בנך העיר באופן שלא יהיו י"כ מיל משם להזק, או נבנה לו מעלה גבוה מעשרה שאין תחומין למעלה מעשרה, ואלעריך קרא להחיר, ומדלא משני הכי ש"מ כדברי רפרס ס"ל ולא דחי רב אשי מידי. וי"ל דמ"מ דחי שפיר דכך ברייתא מייתי הרא"ם בשם ת"כ, והאן קי"ל [לעיל מ"א ע"א] סתם ספרא ר' יהודה ואיכו הא ס"ל לקמן ס"ז ע"א דהזק לא הי' כי אם יו"ד מילין מירושלים, וא"כ לא הו"מ לשנויי למאי הלכתא לתחומין ולא מוכח מידי, ושפיר דחה דברי רפרס.

אך בשמעתין על כרחק לא קאי סתמא דתלמודא אברייתא דמתנייה ב"כ, דמצוה במשנה ס"פ מפנין [שבת קכ"ח ע"ג] דר' יהודה לית ליה דר' נתן דחי נושא את עצמו ע"ש פירש"י ד"ה דמקפיה נפשה וכו', וא"כ איך צ"ל הש"ס לאוקמי כר' נתן דקאמר לימא דלא כר' נתן ומשני אפילו תימא ר' נתן, הא סתם ספרא ר' יהודה ואיכו פליג להדיא אר' נתן. אע"כ דלאו אסתם ספרא [קאי] אלא אשם ברייתא דמתנייה בעלמא, ועל זה שפיר קאמר רפרס זאת אומרת וכו' מדלא קאמר למאי הלכתא לתחומין כנ"ל, ולא הו"מ למידחי שאני יכ"כ דהכשירו בכך, וא"ש ודו"ק.

ועתה נבוא אל ביאור השאלות הר"ל, דהנה לפי האמור אי אמרינן דשבתא בהמחו נובג בשבת ולא ביו"כ חייל שבת אי"כ וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ועיין בצית יוסף סי' ש"ה שכתב בשם ירושלמי דאסור רכיבה משום שבתא בהמחו דאורייתא נגע ביה, דאע"ג דחי נושא את עצמו מ"מ כיון דלער בעלי חיים הוא לא מקרי שבתא ע"ש. והשתא אחי שפיר שאלוהו חלה מכו שירכיבו על כתיפו, פי' ב"כ שחל להיות בשבת, וכשיצ להם צרמא יכול הוא להרכיב אתו ואחם, אפילו שני בני אדם שהוא לער הרבה ומשא כבד אפילו הכי נוכל לרכיב עליו ביום כפורים משום שאין שבתא בהמח ב"כ, וא"כ ממילא דחייל שבת על י"כ וחלה לא ירכיבו על כתיפו מו).

תו שאלוהו חלה משלחו מהו, פי' כיון דאסור להרכיבו על כתיפו בשבת א"כ לא דרש עמי להכי, א"כ על כרחק דרש עמי במזמן, דאין לומר דעמי קאי אעומא דוקא דנעמא משלחו ילך אל המקדש טמא, היא גופא קשיא ישלחו ע"י אחר טהור, אע"כ דבעין מזמן, וא"כ שאלו חלה משלחו מהו שישלחו ביד אחר שאינו מזמן או ידחה המלוה לגמרי. אבל הא פשיטא לכו דלא היה מזמן שנים שאם יחלה אחד ישלחו ביד השני דא"כ אין לדבר סוף אם יחלה גם השני, כמו שהשיבו רבנן לר' יהודה במשנה קמייחא דמכילתין [ב' ע"א] גבי אשה אחרת מתקנין לו, וא"כ נסתפקו אי עמי לעכו או למלוה בעלמא. והשיב להם צרמא אהא בשלום אני ואחם, פי' אני ואחם נהיה בשלום בלי ספק דלחלה דחרי לא חיישינן כמו שהשיב ר' יהודה גבי מייחא דחרי [לעיל י"ג ע"א], וא"כ אינו משלחו ביד אחר שאינו מזמן לכך אלא חזק שנים ויש לדבר סוף.

תו שאלוהו מהו שירד אחריו וימיתנו, פי' כיון דאינו דוחה שבת א"כ יש להסתפק אם לריק שירד אחריו וימיתנו כי

ד"ה עד ושם (סי' קנ"ב) ד"ה אמנם. (הערת מהר"י סופר שליט"א).
מז) על מאמר זה - ע"ע בס' הפלאה בהקדמה לה' כתובות
ביאור נחמד אף נעים בשם אביו הגדול. (ולפי"ד השיב ר"א
דמרכיבו על כתיפו, אולם מלשון הש"ס ל"מ כן וכמו שמסיק מן
בסמוך).

מז) כן הוא גם בש"ס בבלי עירובין (י"ז ע"ב) ושם (נ"א
ע"א). ושור' בשו"ת חת"ס חאור"ח (סי' קנ"ב) ד"ה אמנם, שכתב
ח"ל, דתחומין נפקא לן בספ"ק דעירובין ובירושלמי מקרא דכתיב
גבי מן אל יצא וכו'. ואולי נשמטו כאן איזה תיבות, וצ"ל כמו
בתשובה שם. - ותי' של מן ז"ל נשנה עוד בשו"ת חאור"ח (סקמ"ט)

מיתתו היא מעיקר המלוא, וא"כ ה"ה לשבת כיון דשני שטירים מעבדים זא"ז ושטיר הפנימי דוחה שבת ממילא גם מיתת החיצון דהא תליא, או דלמא דא"ל לירד אחריו, וא"כ ממילא כשחל י"ב בשבת לא ידחו מהלוק באופן שיביה פסיק רישיה כיון דאיתו דוחה שבת מה שאינו מעבד. והשיב כן יאבדו כל אויבין ה', לפע"ד הכונה בזה היפך המובן ע"ד פשוטו, בשנקדים דידוע דאין להתפלל שימחו הרשעים אלא יתמו חטאים מן הארץ וממילא רשעים עוד אינם [כברכות י' ע"א], וא"כ השטיר המרמז על שרו של עשו הנושא כל עונותיו אין הכוונה להמיתו אלא להחזירו לעובד ומוטב, ומכיון שירד לזקק כבר הלבין לשון של זכורית חו לא חכפת לן במיתתו, אדרבא כל הרשעים חכו כך להחס החטאים מהם והם יוצאו אל ה', חכו דקאמר כן יאבדו כל אויבין ה' הלאי שכן בזה האופן יאבדו האויבים שהחטאים יתמו והמה יחיו (ואפ"כ נאבדו) כי אינם אויבים אז כי אם אויבים. והשתא מוכח דלא ירד אחריו וימיתו ומ"מ יכול לדחפו בשבת במקום דכוח פסיק רישיה, דפסיק רישיה דלא יוחא ליה שרי בשבת מה. והשתא א"ש דקאמרי עלה וחכמים אומרים חלה ירכיבו, חלה משלחו משלחו ציד אחר, דחפו ולא מת וכו', משמע דר"א לא השיב כן (ט) וק"ל.

דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתו אמר להם כן יאבדו כל אויבין ה'. הנה יש לחקור לפמ"ש מ"ו בהפלאה על התורה (א) שהכה"ג מתכפרים כל עונותיו צידו פר ואין לו חלק בשטיר המשלח ע"ש צירור הדברים, וקשה מ"ע שולח כל עונות ישראל אל ארץ גזירה דורון לס"מ ושל כה"ג נשארו במקדש על ראש הפר. וי"ל כי עונות רוב ישראל מתכפרים לשגגות ונשארו עכ"פ חטאים וינחנו על הס"מ לעזאזל, משא"כ של כה"ג השג ומתודה מאהבה יתכפרו לזכויות [כלקמן פ"ו ע"ב] וישארו במקום קודש. והנה מה שמת השטיר עד שלא הגיע לחצי הכר, כי שלט צו הס"מ ע"י עונות שעליו, אך אם יארע שכל ישראל שנים מאהבה ויתמו חטאים ולא חטאים [כברכות י' ע"א] ולא יחיה השטיר, ואמר כן יאבדו כל אויבין, פ"י באופן בזה יביה אבידת האויבים שימחו חטאים ולא חטאים החוטאים והאויבים יהיו אוהבי ה' שנים מאהבה ואוהביו כללית השמש בגבורתו (ג).

מהו להציל רועה כבשה מן הארי וכו' מהו להציל הרועה מן הארי וכו'. [בציאור מאמר זה - עיין ח' סוגיות (ירושלים תשכ"ט) סוף ח' סוגיא דברירא ד"ה ובה נבוא].

מהו לסוד את ביתו מהו לסוד את קברו לא מפני שהפליג בדברים וכו'. עיין מהרש"א ח"א בבבא בתרא ס' ע"ב. כבר כתבתי במקום אחר במ"ש [תענית ל' ע"ב] האוכל צמר ושוחה יין בסעודה המפסקת צער חשעה בזה עליו נאמר ויחיי עונות על עונות, משום דאפילו בלי החטאות על צרות ישראל וגלות השכינה מ"מ על פי טבע מדת הקנאה שבנפש האדם אינו מניחו לשמוח בזכרו האומות יושבים שלים ושקטים וכוא יושב צעוני וחוסר כל, ולריך לומר זה האדם מחוך גותו שאינו מתאבל על ירושלים אחת בל ידי שבתו שאין בו מדת הקנאה כלל, ואח"ל [שבת קנ"ב ע"ב] כתוב ורקב עצמות קנאה, מי שיש לו קנאה עצמותו מרקיבין, נמלא עצמותו של זה קיימת לעד, על כן יאמר עליו ויחיי עונות על עצמות קיים לעד, והארכתי שם. והנה כן הוא הסד ביתו בזה"ל אין רקב בעצמותיו, ובפ"ק דמ"ק (כ' רע"ב) מליין בסיד על הקברות במקום עצמות שאין בהם רקבון ולא צמר שמתעכל עיין שם. והיינו מהו לסוד ביתו, א"ל זה שסד ביתו אין רקב בעצמותיו, מהו לסוד קברו ולבנות עליו לין על עצמותיו שאין שולט בהם רקבון (א).

שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם. העטם שנהג כן לעצמיה אזיל דס"ל [ב"מ נ"ט ע"ב] משגיחין בבת קול ובשמים הוא, ואין יכולת ציד אדם לשנות שום דבר בשכלו בתורת ה', על כן אין לגמור בשכלו ומדעתו מה שלא שמע מרבו הלכה מסיני (א).

שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם. [עיין חר"מ במדבר עמ' קל"ח ד"ה אך את הזכב (השני), ופחותי חותם שזריש שו"ת יו"ד בהערה ד"ה ומדי].

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך. י"ל דוקא אשה חכמה ודוקא לר' אליעזר ויפס השיב לה.

הנה אמרו לקמן עדים והתראה בסיף, וכתב מהרש"א (א) שהיה להם דין עיר הנדחת בסיף, וכתב מ"ו בהפלאה [בפ' כי תשא צפסוק והרגו איש את אחיו] היינו אם נשים חטאו הוה רוב ומיתתם בסיף (א). והנה הא דנשים פטורות מסוכה לר"ע דאמר [סוכה י"א ע"ב] סוכות ממש הוה היינו בשעת מלחמת סיחון ועוג (א), א"ש דנשים לאו בני כיבוש

(נד) דרשות ח"א רי"ב ב' ד"ה מאמר, ועצ"ש.

(נה) בשם רש"י בחומש שמות ל"ב כ'. וכ"כ רמב"ן שם.

(נו) דאלי"כ בצירוף שבט לוי הוי רוב כשרים, ומיתת המועטין בסקילה עיין סנהדרין קי"א ע"ב.

(נז) כ"כ הרוקח ה' סוכות.

(מח) כ"ה שיטת הערוך המובא בתוס' לעיל ל"ה ע"א.

(מט) וכ"כ בשית יצחק ד"ה שאלו.

(נ) ע"כ מח"י סוגיא הג"ל.

(נא) פ' אחרי בפסוק וכפר בעדו וגו'.

(נב) חת"ס עה"ת ויקרא עמ' ל"ט.

(נג) ח"י ב"ב ס' ע"א ד"ה סד אדם.

וינכו [כיצמות] ס"ה ע"ב[ג'ה], אך לר"א דס"ל ענני כבוד היו קשה הא אף הנשים היו באותו הנס של ענני כבוד ומ"ע פטורות יט). וע"כ כמ"ש במקום אחר: דענין ענני הכבוד שפלט החוטאים בעגל, וכשמחל להם הקב"ה ציה"כ חזר וקלטם הענן, על כן עושים אז סוכות, וגשים לא פלטם הענן מעולם יי). על כן פטורות מסוכות, וא"כ ס"ל לר"א נשים לא חטאו ואין כאן דין עיר הנדחת, א"כ הדרא קושיא לדוכתא מפני מה אין מיתתן שוב. אלא לכאורה י"ל לעולם נשים חטאו ומ"מ לא פלטן הענן, דדוקא אנשים שקראם הקב"ה עם קשי עורף [שמות ל"ג ג'], אבל נשים דעתן קלות [קידושין פ' ע"ב] וטוחות להפתות אין חטאם גדול כ"כ שיפלוט אותן הענן. אך ידוע כי ברוריא דביחור דר"מ בעטע באותו תלמיד שגשג נשים דעתן קלות יא), וה"נ כך אשה חכמה חשבה לפי חכמתה אין דעתן קלות ואפ"ה לר"א לשיטתו לא פלטן הענן וע"כ שלא חטאו כלל א"כ מ"ע אין מיתתן שוב, והשיב לה אפילו אשה חכמה ביותר אין חכמתה אלא בפלך ולעולם דעתן קלות וא"ש יב).

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שובה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך. ודברי מ"ו בהפלאה ידועים יג). ואמרתי דע"כ פ"ה אשה פגעה קלת בכבודו של ר"א על כן השיב לה אין חכמה לאשה וכו'.

דהנה פליגי ר"א ורבנן [פרה פ"א מ"ח] לר"א פרה צה שחיס ולרבנן צה ג'. וכבר כתבתי במקום אחר יד) דלרבנן דפרה צה ג' הראייה להוליד, ואדקו דברי ר"מ דדרשן דמייחתי רש"י [צפ' חקת] לכפר על מעשה העגל תבוא אמו וחקנה לואת צנה, משא"כ לר"א שהיא דוקא צה שחיס שאינה ראויה להוליד כמבואר בצטורות י"ע ע"ג, ע"כ אינה צאה לכפר על מעשה עגל לכבס לואת צנה, כי לא יולדק לה חומר אס, ואולי לכפר על הריגת חור יי), וכעין תבוא עגלה ערופה שלא עשה פירות לכפר על מי שלא הניחוכו לעשות פירות [סוטה מ"ו סע"ח], אבל עכ"פ על חטא עגל לא צאה לכפר.

ונ"ל דפליגי ר"א ורבנן צמחי דפליגי צש"ס צשמעתין למ"ד מי שעבד לעגל היה צסייף צין צעדים והתראה צין צלא התראה צצני נח, וגפף ונישק צמגפה, ושמח צלצו צבהרוקן, נמצא לא הי' חטאן שוב, ואמנם כולם נענשו לפי חטאם, ולא

נשאר שום חטא עגל על ישראל אחר שקבלו עונשם, וע"כ פרה לא צאה לכפר על עגל ולא יחואר צאם המקנחת לואת צנה, ורק לכפר על הריגת חור וראייה שתהיה צה צ' שנים שאינה עושה פירות, חבו דעת ר"א. ולדבריו לק"מ שאלת אשה חכמה, אך רבנן ס"ל כאידך מ"ד שלא נענשו על גיפוף ונישוק ולא [על] שמחת לבס, אלא כל הנענשים הי' חטאם שוב צע"ז ממש, רק עדים והתראה צסייף וצלא התראה צמגפה וצלי עדים צבהרוקן, נמצא הי' חטאם שוב, ונשאר צישראל חטא גפוף ונישוק ושמחת לבס וע"ז לריכים פרה אדומה לקנח לואת צנה, ואשה חכמה הלז פגעה צכבודו של ר"א ואמר כהנח מוחלטת מאחר שחטאם שוב כרבנן דלא כותין שאין הלכה כמותן, א"כ מ"ע אין מיתתן שובה, דממנ"פ אי צצ"נ לא צעי עדים והתראה ואי צישראל צעי סקילה כמ"ש והאריך צזה מורי ז"ל הכ"ל, ויען כי פגעה צכבודו על כן השיב לה אין חכמה לאשה אלא צפלך ואין אה יכולה להכריע ציני וצין חכמים צהלכס יד).

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שובה אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלך. נ"ל כך, דהנה מסקינן דעדים והתראה צסייף, ועדים צלא התראה צמגפה, ואיך צדק כסועות ומחו צבהרוקן, והנה ר"א דס"פ כל הכלמים [ע"ז מ"ע ע"ב] ס"ל צנטל הימנה כרכר יי) וילך הנאה [ליס המלח], וכן צנטל ממנה ע"ים ואפה פה, ודעת הש"ך [יו"ד] סי' קמ"ב צנקה"כ [על ע"ז סק"ד] דכרכר הוב רק ע"י גורס אחד משא"כ פה שע"י ע"ים וחור, וז"ל קא משמע לן אפילו צכרכר דגורס אחד מועיל הולכת הנאה, וכן אפילו צפת דב' גורמים נמי צעי הולכת הנאה, ועיין שם צש"ס דעביד לריכותא אחריתא, והנה היות כי צאמת אין חכמה לאשה אלא צפלך וצזה מצלה כל ימיה על כן האי אשה חכמה צחקרה על כל דיני פלך עוייה ואריגה דמשחצת צה קרא סדין עשה ותמכור וגו' [משלי ל"א כ"ד] למדח מחגי' דנטל הימנה כרכר, אך מחגי' דאפה הפת לא ידעה ולא שמעה, על כן חשבה צנפשה דר"א צצירא ליה להחיר זכ חה גורס מדלח שמעה לאסור אלא כרכר דגורס אחד, על כן שאלה אה ר"א לשיטתו מפני מה אין מיתתן שובה, דאין לומר כנ"ל שהסקה אותם כסועות, דא"כ אין ראייה מיוחד על פני המים צזה חה גורס מותר יי), אס כן מנ"ל להחיר

סג) עיין בדיבור הקודם.

סד) דרשות ח"א ר"ח ג' ד"ה בילקוט, ר"ט ד' ד"ה מדרש.

סה) עיין רש"י שמות ל"ב ה'.

סו) דרשות ח"א ר"י א'.

סז) פ"י שנטל מן האשרה עץ כדמות מחט וארג בו את הבגד.

סח) פ"י דפליגי ר' יוסי ורבנן בע"ז מ"ג סע"ב, דר"י אומר

שוחק חורה לרוח, אמרו לו אף הוא נעשה ובל, פ"י ונמצא שנהנה

ממנה דס"ל זה וזה גורס אסור, א"ל ר"י והלא כבר נאמר ואת

חטאתכם וגו' ואשליך את עפרו אל הנחל וגו', אלמא דדו"ג מותר,

נח) עיין שו"ת אורח סי' קפ"ה ד"ה ומידי עברי.

נט) עיין תוס' פסחים ק"ח ע"ב ד"ה היו.

ס) דרשות ח"א כ"ט א' ד"ה בילקוט, וז"ל: "גראה לע"ד

עיקר שמחת החג היא על יום סליחה של יה"כ, וכמו שאמרו במדרש

[ויק"ר אמור] שתופסין ר' מינים בידם כמי שחזר ממלחמה ונצח

שתופס כידון לאות ניצחון... ועל כן יושבים בסוכה וזכר לענני כבוד

שקלטם ושהוא סימן על סליחת יה"כ."

ס*) כיון דלא חטאו בעגל כדאיתא בפרד"א פ' מ"ה.

סא) עיין רש"י ע"ז י"ח רע"ב ד"ה ואיכא דאמרי.

סב) דרשות ח"א נ"ג ג'. וע"ע שם ר"ט ג' ד"ה והנה.

לא יביע חכמה אלא לחכימין ואין חכמה לאשה אלא בפלך כדכתיב וכל אשה חכמה לב צדיקה עו וק"ל^ע.

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שרין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך. [יש לפרש כך] דהנה פליגי ר' יוסי ורבנן במס' ע"ז מ"ג ע"ז צ"א ועיין בפסחים כ"ח ע"א, ועמ"פ דר' יוסי מדכתיב גבי עגל וחר על פני המים ולא חשש שיעשה זבל, ורבנן דחו ליה התם לא נחכוין אלא לצודקן כסועות, ופי' בחזרת חיים דלחי עשה דמלכות השקלח סועה ודחי ל"ת (דח"ג) דע"ז לא ידבק בידך מאומה ע"ש, והנה זה שייך אי הכי להם בשעת העגל דין נשואה, וכמ"ש אמ"ו [בהפלאה] בריש מסכת כתובות [ף' ע"ג ד"ה מקדש] מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין היינו מתן חורה, שכי' חופה כפיית הכר וקידושין גם כן שם, וא"כ כבר הכי להם דין נשואה ושייך להשקותם, אצל לפמ"ש מהרש"א ח"א כתובות שם דהקידושין הכי בסימי והנשואין באוכל מועד, שם נאמר בין שדי ילין [שכ"ש א' י"ג], א"כ בשעת עגל הכי להם דין ארוסה ואין משקן את הארוסות [סועה כ"ג ע"ג] אין משקן את הארוסות, אלא על כרחך הכי להם דין נשואה ממתן חורה ואילך ע"ש. ונראה לי דהי' תליא בפלוגתא דהני תנאי [ע"ז כ"ט ע"ג] אי קריין דדיך לשון זכר, או דדיך לשון נקבה, דכרי יסקי מנשיקות פיהו קאי אמתן חורה שדיבר הקב"ה עמנו פנים אל פנים, ואמרה כנסת ישראל עוצים דודיך לי מיין וי"ל שהיתה ארוסה, אך אי אמרינן שהקב"ה אמר לה עוצים דדיך לשון נקבה וכתב מהרש"א ח"א ע"ז ל"ה ע"א דקריין דדיך בפת"ה לשון דדי נקבה על דרך בין שדי ילין [שיר השירים א' י"ג], הנה קילום זה שייך אחר נישואין וכמ"ד דחופה הכי כבר סיגי^ט.

ולענינו י"ל לאידך [גיסא] דודאי אי נימא דהשקס כסועות קשה מפני מה אין מיתתן שוה, דלגבי שמ"ס אין חילוק בין יש עדים לליכא עדים ומ"ע אלו צמגפה ואלו צהדרוקן ומה נשתנה אלו מאלו, אצל למ"ד לא השקס כסועות איכא למימר באתה לא היו שם אלא ב' מיני מיתות, עדים והתראה בסייף, ואיך כולם צמגפה, ואשה חכמה הוה ס"ל השקס כסועות ומש"ה שאלה לר"א מפני מה אין מיתתן שוה, ולפי ה"ל לריך לומר דס"ל דהיה להם דין נשואה במתן חורה והיא קוראה כי עוצים דדיך לשון נקבה, וקשה הא סופו מוכיח עליו על כן עלמות אהבון ואין קילום זה שייך לאשה שיכיו הנערות אוהביה כפירש"י במתני' [ע"ז כ"ט ע"ג ד"ה חצירן], ולריך לומר דהיא מפרשה על כן עלמות אהבון דברים הנעלמים מתגלים לה דהיינו רי חורה כדלקמן בש"ס [שם] ל"ה ע"ג זה הקילום שייך גם באשה, ועל זה השיב ר"א זה אינו, גם זה הקילום לא שייך באשה שמגלין לה רי חורה הא הקב"ה

ע"ז, והשיב לה אין לך חכמה אלא בפלך, דאלוהי בן היית לומדת שאני חסור גם צפת חכמה חסור חסור דהשקס כסועות וא"ש.

[והנה] מה שאנו מזכירים המקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין, דעת מהרש"א ח"א פ"ק דכתובות [ף' ע"ג] דהקידושין היו בשעת מתן חורה אל חקרי מורשה אלא מאורסה, והחופה הכי בחינוך המשכן שעל זה נאמר ביום חתונתו זה מתן חורה ושמחת לבו זה חינוך המשכן עיין סוף תענית [כ"ו ע"ג], ואמנם הפייטן דשבת בגדול [צפיוע המחליל בן נעול, וצפיוע אז כהרשת] ס"ל דבליאת מלרים היו האירוסין, ועל כן נראה דעת מורי ז"ל בהפלאה [כתובות שם ד"ה מקדש] דכפיית הכר כגיגית הכי החופה בשעת מתן חורה, ומסתיע סצרתו דאי ס"ד דהיה להם דין ארוסה משעת מתן חורה עד חינוך המשכן איך הכי משה רבינו ע"ה צודקן כסועות וקיי"ל [סועה כ"ג ע"ג] אין משקן את הארוסות, אלא על כרחך הכי להם דין נשואה ממתן חורה ואילך ע"ש. ונראה לי דהי' תליא בפלוגתא דהני תנאי [ע"ז כ"ט ע"ג] אי קריין דדיך לשון זכר, או דדיך לשון נקבה, דכרי יסקי מנשיקות פיהו קאי אמתן חורה שדיבר הקב"ה עמנו פנים אל פנים, ואמרה כנסת ישראל עוצים דודיך לי מיין וי"ל שהיתה ארוסה, אך אי אמרינן שהקב"ה אמר לה עוצים דדיך לשון נקבה וכתב מהרש"א ח"א ע"ז ל"ה ע"א דקריין דדיך בפת"ה לשון דדי נקבה על דרך בין שדי ילין [שיר השירים א' י"ג], הנה קילום זה שייך אחר נישואין וכמ"ד דחופה הכי כבר סיגי^ט.

ולענינו י"ל לאידך [גיסא] דודאי אי נימא דהשקס כסועות קשה מפני מה אין מיתתן שוה, דלגבי שמ"ס אין חילוק בין יש עדים לליכא עדים ומ"ע אלו צמגפה ואלו צהדרוקן ומה נשתנה אלו מאלו, אצל למ"ד לא השקס כסועות איכא למימר באתה לא היו שם אלא ב' מיני מיתות, עדים והתראה בסייף, ואיך כולם צמגפה, ואשה חכמה הוה ס"ל השקס כסועות ומש"ה שאלה לר"א מפני מה אין מיתתן שוה, ולפי ה"ל לריך לומר דס"ל דהיה להם דין נשואה במתן חורה והיא קוראה כי עוצים דדיך לשון נקבה, וקשה הא סופו מוכיח עליו על כן עלמות אהבון ואין קילום זה שייך לאשה שיכיו הנערות אוהביה כפירש"י במתני' [ע"ז כ"ט ע"ג ד"ה חצירן], ולריך לומר דהיא מפרשה על כן עלמות אהבון דברים הנעלמים מתגלים לה דהיינו רי חורה כדלקמן בש"ס [שם] ל"ה ע"ג זה הקילום שייך גם באשה, ועל זה השיב ר"א זה אינו, גם זה הקילום לא שייך באשה שמגלין לה רי חורה הא הקב"ה

ע) ח"י ע"ז ל"ה ע"א מר"ה ובה (בשינוי סדר הקטעים).
צא) ר' יוסי אומר שוחק חורה לרוח וכו' (שלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה) אמרו לו אף הוא נעשה וכל (נמצא דגם עתה יש הגאה ממנה) וגאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם.

א"ל משם ראייה לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות, פי' דהשקה אותם הזהב א"כ לא נשאר מן הזהב כלום וליכא חשש שיעשה זבל עיי"ש בתורה אמרו לו ור"ה אמר להם.
סט) ע"ע בדיבור הסמוך, ובח"י שבמקור שם ד"ה ועל פי הדברים.

לכ"ר"א ידעתי מאין באת להקשות מהמעט שהביאו נשים, אני אומר לך משם אין ראייה כי שהביאו מעט משום שאין חכמה לאשה אלא צפלק ומהמעט יקר אלל הנשים יותר מן הכבדיו.

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך וכו'. וכבר כתבנו בזה כמה פעמים ובעת יובן כך, דהנה הש"ס מסיק הטעם לשינוי מיתתם, דאזתן שחטאו בעדים והתרחקו צסיף, בלא עדים ובלא התרחקו צדקס כסועות, ואזתן ששמו ורלו מתו בהדרוקן יי. והנה המהרש"א ח"א ריש מס' כתובות כתב דכפית הכר כי בחינת חופה ועל כן מצרכים מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקדושין יי, ואמ"ו בספר הפלאה פלפל בזה דא"כ לא שייך טענת מודעא דאין אונס בנישואין יי, והנה לפי"ז קשה ממנ"פ אי היה אז בחינת חופה כדעת המהרש"א ח"א הכ"ל, א"כ מ"ע דנס צסיף כבני נח הלא כבר קבלו החורק, ואין לומר שטענו מודעא, הלא אין אונס בנישואין, ועיין מה שפירש"י [ד"ה זיבח] שהיה נעלם ממשה באלה מיתת ידונס ועל כן דנס צסיף, והמהרש"א דחב דא"כ היה לו לומר עמדו ואשמע יי, ואי נימא שהיה להם דין ארוסה ושפיר טענו מודעא ויהיה להם דין צ"ג, א"כ אין השקס כסועות הלא אין משקן ארוסות [סועה כ"ג ע"צ פא], וקשה ממנ"פ אחד משיניהם.

וי"ל לעולם היה להם דין נישואין ושפיר השקס כסועות, ומכ שדנס צסיף היינו טעמא לפמ"ש הרמב"ן [בראשית י"ט ח'] בעובדא דפלגש בגבעה דשלא כדן שאלו ישראל מאנשי בנימין חנו האנשים ומיתתם, כי על אותו השבט מוטל להמית המחוייבים מיתת שבעטו לא על ישראל, ואין להם לחת האנשים האלה כדי שימיתם הם כי אם בסנהדרין של אותו השבט. וא"כ נחמי אן בעגל שהיו כולם חסידים שהרי צדקס כסועות והרבה מידי הרכור לא ילאו ושמוחו בלנס וקיי"ל [בכורות ל' ע"א] החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו ואין ידונס בסנהדרין של כל שבט ושבע, זה א"א, לכן נזכר ללוים עזרו ושבו משער לשער וגו' לא צדן הסנהדרין אלא צדן המלך, והמלך אינו יכול לדון בדי' מיתת כי אם צסיף כמצואר ברמב"ם הלכות

(עו) היינו שבדקס כסועות, אלא דזהו לאידך מ"ד. ומ"מ גוף המאמר א"ש וכיבואר.

(עח) המהרש"א שם ד' ע"ב ד"ה פירוש, כתב דהחופה הי' ע"י ייחוד השכינה במשכן, ובהפלאה שם אחר שהביא דברי המהרש"א אלו כתב בשם ס"א דכפית ההר הי' בחינת החופה, והביאם מרן לעיל בר"ה והנה מה.

(עט) ל"מ שם. וראה הערה הקודמת.
(פ) פ"י דהיה לו לשאול באיזה מיתת ידונס כמו ששאל גבי מקדש.

(פא) וכן הקשה ההפלאה בריש ספרו המקנה פתחא ועירא אוח ג', ובפנים יפות פ' כי תשא בפסוק וישבר אותם תחת ההר.

ומ"מ קושיית אינה מיושבת אם היה להם דין ארוסה ומש"ו דנס צסיף אין השקס כסועות הלא אין משקן ארוסות, ולר"א דס"ל זח"ג [אסור] ע"כ ל"ל השקס כסועות כנ"ל, י"ל כך דנהי דהקצ"ה נשא כנסת ישראל בחופה ממש בשעת מתן תורה מ"מ לא הייתה חכמת כולם שוה, דאזתן שנהרגו אח"כ בעגל שעבדו ע"ז בעדים והתרחקו וצילוי פנים אזתן היה כבר עינא בלנס בשעת מ"ת שזור שצמרנבה, ועליהם נאמר ויפתחו צפיהם ובלשונם יכזבו לו חכלים [ע"ח ל"ו], והקצ"ה ידע מחשבותם אז כמאמ"ל [שמ"ר ג' ב'] על פסוק ראה ראיתי אני רואה צ' ראיות, ואזתן לא נשא בחופה ולכן נדונו צסיף, ושאר ישראל אפי' שחטאו במחשבה או אפי' במעשה בלא גילוי פנים אעפ"י שחטאו ישראל הם, והשתא הוא דאיתרע מהם מהנשואין לו וצדקן כסועות וא"ש, והנה עד"ז פירשתי הפסוק [משלי ל"א י"ט] ידיה שלחה כנישור וכפיה תמכה פלך, דאמ"ל איתתא ביהדי שותא פילכא, בעוד שהיא מדברת היא עווה, והוא משל על אשה שמדברת צדק ויושר ועיניה ולבה על דבר אחר עיין ש"ס מגילה [י"ד ע"ב] מיתת ליה גבי אביגיל עם דוד, והנה כנסת ישראל עם הקצ"ה כן עשה, הקדים נעשה לשמע ולנס על העגל, חבו ידיה שלחה כנישור ככשרת ומ"מ צלוחה שעה ממש כפיה תמכה פלך ביהדי שותא פילכא, והיינו שהשיב ר"א אין חכמה לאשה אלא צפלק דייקא, הקרתי יי.

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך. י"ל כי ר"א הבין אשר האשה שמעה כבר חירון לזה, והיינו ששאלה, כי הגידו לה החירון עדים והתרחקו צסיף, עדים בלא התרחקו צמיתה, לא עדים ולא התרחקו בהדרוקן, אלא שקשה לאשה זאת קושיית הרמב"ן [שמות ל"ב כ"ז] אחתי סייף מאי עיניו, וז"ל שנידונו כעיר הנדחת יי, אמנם אין עיר נעשה עיר הנדחת עד שיודחו רובה [סנהדרין ק"א ע"צ], ובעגל כיון שהנשים לא חטאו בעגל [פרקי דר"א פ' מ"ב], וכל העולם מחלה זכרים ומחלה נקבות [יצמות ק"ע סע"א], והיינו דקשה לה להאשה. ואמנם מנא ידעין דנשים לא חטאו בעגל, מדחיין שהנשים לא הביאו זבד יי) לכפר על מעשה העגל יי) כי אם הביאו מעט ש"מ שלא הולכו לכפרה משום שלא חטאו בעגל. וע"ז השיב

(עב) ח"י פ' גיד הנשה שמכתי"ק - העתקת הג"ד אפרים פישל סופר ז"ל, תלמיד מרן.

(עג) כ"כ רש"י והרמב"ן שם.

(עד) בפסוק שמות ל"ה כ"ב מפורש שהנשים הביאו כלי זהב ועי"ש ברמב"ן ורבינו בחיי. אבל יובן במש"כ הכלי יקר שם עיי"ש ובחח"ס עה"ת שם. והנה עיקר הדברים כבר כתבם הפנים יפות בפ' כי תשא ובשינוי הראיה שנשים לא עבדו העגל, יע"ש.

(עה) עיין ספרי דברים א' וירושלמי שקלים ב' ע"ב דזהב משכן ושל כפורת מכפרים על זהב העגל.

(עו) ליקוטי חב"ח ח"ב י"ד ב'.

מלכים [פ"ג ה"ח], ולכן דגם בסייף וא"ש. והנה כל זה אי נשים פסולין לדון עיין (פ"ק) שבועות [כ"ט ע"ג חוד"ה שבועות], דאל"ה היה יכול לדגם בסייף נשים שהיו כולם כשרים שלא חטאו בעגל, והטעם דאין מוסיפים נשים דין דבטי בסייף דין חכם חרשים ואין חכמה אפי' לנשי אותו הדור שהרי כתיב [שמות ל"ה כ"ה] וכל אשה חכמה לב בדיה עוו, ולמה לא מילא ה' אותם בשאר חכמה כמו שמילא לשארי חכמי לב כדכתיב [שם ל"א ו'] וכלב כל חכם לב נחתי חכמה, אע"כ דאין חכמה ולא היה ראוי לדון ועל כן דגם דין מלך בסייף, והנה המחמיר מצוהר לפניך ודו"ק פ"ג.

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך. ולריך להחישב לרמח תשובה השאלה בתשובה ר"א. יוצן עפ"י מה דאמרו לקמי' עדים והתראה בסייף עדים בלא התראה במגפה לא עדים ולא התראה בהדיוקן, ועיין פירש"י מדכתיב וחר על פני המים לא נתכוון משה אלא לצדקן כסועות. והנה ע"כ ל"ל דהוראה שעה היתה זאת דהרי צדיקה בסועה לא מחייב שחיקת הזכר אלא עפר ממש כדמוכח במס' סוטה ע"ז ע"ג. ויש לתח טעם להוראה אותה השעה משום דק"ל צ"פ כיסוי הדם [חולין פ"ח ע"ג] דאין מכסין בעפר מדבר מפני שאינה מלמדת כשזרעין בה, אבל מכסין בעפרות זכר וכתבו שם בתוס' [ד"ה שחיקת] שעפרות זכר מועיל להלמיה ע"י זל"ט, ולכן שחק זכר העגל, ולא היה באפשרי לו ליקח עפר מדבר (אעפ"י שכתבו תוס' [ד"ה אלא] כשצאו ישראל למדבר היתה מלמדת, רוב המפרשים פליגי מ"ו וצ"ל"ה פליגי רבנן אר' יוסף מ"ו אך ז"ל דע"כ בעפר סוטה לא קפדין אלא שהרי בסוטה גופה עפר מדבר כשרה מ"ו והדרא קושיא לדוכתיה אי צדקן כסועות מדוע לא לקח עפר מדבר.

וב"ל ליישב במה שאנו מחפלין בכל יום ונפשי כעפר לכל תהיה ופירשו המפרשים מ"ו כעפר האת שכל דשן עליה והכל נחיוני ממנה שמלמדת לכל העולם, כן חכה שוכה סבלנים הכל דשים עלינו וממנו תלא תורה והוראה לכל ישראל, ומעשה ידינו יהי מעשה הצדקה ועבודה ה'. וידוע כי כל מלוא כאלו צאים לרמח על מידת הכניעה והענוה כמו שפי' רש"י [ויקרא י"ד ד'] צען אחר ואוצר אס בגביה עלמו כחא ישפיל עלמו

(פב) תו"מ השלם שמות עמ' קצ"ח ד"ה כשלשת.

(פג) עיין תוס' הג"ל ותוס' שם ד"ה שחק, וצ"ב.

(פד) ראה לקמן ע"ה ע"ב ד"ה דברים.

(פה) הסוגריים במקור.

(פו) כמ"ש במדבר ה' י"ז "ומן העפר... בקרקע המשכן".

(פז) כ"ה בראשית חכמה שער הענוה סו"פ ג' בשם מהר"ש אלקבץ. ומעין זה באבודרהם, סידור בית יעקב למהריצ"ב, ומחזור כל בו. - ועיין ח"י חולין שם ד"ה בזכות, תו"מ בראשית עמ' ס'

כאזו, ה"ג ישפיל עלמו כעפר, [וגם] לריך שחיה עפר המלמדת לרמח אהר"ל שיהיה שפל כעפר ומלמדת לכל מתורתו ומעשיו. משא"כ בסוטה [שהיה] אשה שא"ל לה להלמדות לעפר בעיני המלמדת, כי במה יפה כחה הלא המלמד צהו תורה כחילו מלמדה חפלות [סוטה כ' ע"ה], ומלאכת החכמה לא ידעה כ"ה צעויה וק"ל [מגילה כ"ו ע"ג] צכל המלוא טויה לאריגה לאו כלום היא, ולכן גם בעפר מדבר מחייב מ"ו, אבל משה כשצדק לישראל הקפיד דוקא על דבר המלמדת, ולכן לקח עפרות זכר ולא לקח עפר מדבר שאין בה רק רמח הכניעה אלא אינה מלמדת. והא"ש שהאשה חכמה שאלה מפני מה אין מיתתן שוה, דאין לומר שצדקן כסועות ולא רצה ליקח מעפר מדבר מפני שאינה מלמדת א"כ מדוע כשירה לסוטה, והשיב לה לעולם צדקן כסועות ולא לקח עפר מדבר מפני שאינה מלמדת, משא"כ באשה שאין לה חכמה אלא בפלך וכ"ל ודו"ק.

שאלה אשה חכמה את ר"א מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה א"ל אין חכמה לאשה אלא בפלך וכו'. י"ל ע"ד דרוש כך בקיור והוא כיון שהקביל משה כל העם [שמות ל"ה ח'] ומשמע גם הנשים ליוכ"ט, א"כ משמע קלח שלא צאה מלאכת המשכן לכפר על העגל א' דנשים לא חטאו ואפ"ה נטעו, אע"כ שאינו לכפר, וא"כ קשה מ"ע ליוה עתה על השצת להורות שלא ידחה משכן את השצת כמ"ש רמב"ן [שם], וקשה מהכ"ה ידחה את השצת שהוא עשה ול"ה ויש צו כרת וסקילה ועונשין ואזהרות הרבה, עיין פרק ר"ה דמילה [קל"ג ע"ה] ופ"ק דיצמות סוגי' דעליה [ח' ע"ה]. בשלמא בל"ז הייתי אומר משום שצא לכפר על העדה הו"ל כעין קרבן ליצור שדוחה שצת, אבל השתא שהקביל גם הנשים וע"כ שאינו צא לכפר קשה כ"ל. מפני זה הקושיא היה מקום לעשות דשצת נדחה מפני אוכל נפש מ"ו, וה"ה ה"ה וק"ו מפני מלאכת המשכן, וכעין זה כתבו תוס' פסחים פ"ד ע"ה [ד"ה ולא] צסם ר"ה ע"ה, לכן איננו ריקן לא חצער, והשתא למסקנא צריכין אנו לומר דגם לנשים הוצרכה כפרה על חטאת העגל, וכ"כ מ"ו ג"י מדפירש"י פ' כי תשא שלכן דגם בסייף כעיר כדחתה ש"מ גם הנשים היו צכלל החטא.

[והנה] האשה היחה ס"ל דר"ה דס"ל צעלמא מ"ו מכשירי מלוא דוחין שצת מהכא נפקא ליה, פי' דס"ל צהחלט

ד"ה הנה, דברים עמ' ס"ה ד"ה ואמר, חת"ס ליקוטים בראשית עמ' ל"ג ד"ה אנכי.

(פח) בסוטה.

(פט) על מלאכת המשכן, כ"ה ברמב"ן שם.

(צ) עיין ספרי דברים א' וירושלמי שקלים ב' ע"ב דזהב משכן ושל כפורת מכפרים על זהב העגל.

(צא) במקור לעיל מיניה מייתי מרמב"ן שם דקרא דלא חבעור וגו' אתי לאסור בשבת מלאכת אוכל נפש.

(צב) שבת ק"ל ע"א פסחים ס"ה ע"ב.